

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО: ПІДРУЧНИКИ І НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

Викладання релігієзнавства в системі вузівської освіти покликане допомогти майбутнім фахівцям у формуванні духовних ідеалів, незалежно від їх відношення до релігії виробити у них шанобливе ставлення до різних культурних надбань і релігійних систем, навчити їх спілкуватись з людьми різних світоглядних орієнтацій і конфесійної належності, загалом підвищити рівень гуманітарної освіченості випускника вузу.

Релігієзнавство – порівняно новий навчальний предмет у вищій школі. Його програма остаточно ще не визначилась. Викладачі цієї навчальної дисципліни в своїй роботі використовують в основному підручники і посібники, видані в останні роки у Києві, Москві, Тернополі, Чернівцях, Донецьку та деяких інших містах. Авторами їх постають як відомі науковці-релігієзнавці В.Гараджа, І.Яблоков, А.Колодний, В.Лубський, П.Гуревич, М.Калашников, С.Бублик, А.Гудима, Ю.Калінін, Є.Харьковщенко, М.Закович, В.Докаш, В.Лешан, І.Козловський, А.Черній, П.Яроцький, так і деякі інші вузівські викладачі, які часто долучилися до релігієзнавства із-за простого навчального донавантаження їх релігієзнавчими годинами і ще й дорученням при цьому кафедри підготувати навчальний посібник з курсу, до читання якого вони не були зорієнтовані під час своєї вузівської фахової підготовки. То ж напевне багато з того, що вони читають студентам, для них самих є одкровенням, а відтак вони вважають, що видрукувані ними підручники також будуть таким же одкровенням в українському релігієзнавстві. Але при цьому такі видруки надто далекі від самої природи релігієзнавства як науки, яка покликана відтворити релігію як цілісне духовне явище, незважаючи на її багату поліконфесійність. Такі підручники із-за примітивної освіченості їх авторів пишуться за принципом «А чи знаєте Ви?». При цьому їх автори часто впишають в їх змістовне наповнення те, що надто далеке від цілісного наукового відтворення природи релігійного феномену у всій складній його функціональності.

Із видрукуваних в останні роки підручників і навчальних посібників з релігієзнавства заслуговують уваги навчальні праці А.Гудими, А.Чернія, чернівецьких авторів, зокрема В.Докаша. Вони включають у свою структуру насамперед загально-теоретичні проблеми релігієзнавства, характеристику релігій світу – від первісних вірувань і до неорелігій, історії та сучасного стану релігій в Україні, розгляд історичних форм критичного аналізу релігій (насамперед вільнодумство) та правових актів із свободи совісті та державно-церковних відносин. Процес виникнення та розвитку релігій органічно поєднується в них із висвітленням просторово-ретроспективних та хронологічних аспектів, досягненнями народів у сфері матеріальної та духовної культури, що дає загальну уяву про ту чи іншу країну, регіон, їх місце у світовій релігійній ситуації. Заслуговує на увагу й детальна характеристика в цих виданнях історії релігії в Україні та

сучасної конфесійної карти нашої країни, державно-церковних і міжконфесійних відносин в ній. Позитивним є також те, що в цих навчальних посібниках знайшли своє відображення та аналіз більшість тих релігійних та світоглядних проблем, які постійно порушуються на сторінках наукових збірників, часописів та ін. Для них релігієзнавство як наука не постає як річ-в-собі, а як розпредмечене, функціонуюче знання.

Зрозуміло, що в кожному із підручників і посібників зазначених авторів є й дискусійні моменти, зокрема щодо буддизму, який постає чи то філософією, а чи ж релігією. Але це абсолютно виправдано, оскільки ні у самих буддистів, ні у буддологів не склалося єдиної думки щодо релігійної чи філософської домінанти цієї духовної традиції. Можливо недоречно у посібниках, розрахованих на широку студентську аудиторію, надто здріблено подавати багате різноманіття етнічних релігій (часто – мертвих), бо ж це збіднює можливість всебічного висвітлення сутності світових релігій, сучасних конфесійних процесів тощо.

Позитивним є те, що в посібниках Тернополя і Чернівців враховані вимоги кредитно-модульної системи організації навчального процесу, зокрема добре розроблені теми та плани лекцій і семінарських занять, ключові поняття, методичні рекомендації до семінарських занять, питання для самостійного опрацювання, індивідуальні навчально-дослідні завдання та ін. Авторами підручників і посібників з релігієзнавства пропонується перелік тем рефератів, потемні контрольні та підсумкові питання, зразки тестів.

Важливе місце, зокрема в чернівецьких підручниках, що виходять за авторства В.Докаша, відводиться оригінально підібраним додаткам, які включають вітчизняні та міжнародні правові документи з питань свободи буття релігії, статистичні дані про розповсюдження та динаміку релігійних течій, дається короткий словник найбільш вживаних релігієзнавчих термінів та інші матеріали.

Ми часто застерігаємо від написання підручників шляхом простої зміни назви курсу - з наукового атеїзму на релігієзнавство - і водночас простого розлапкнення в текстах останнього марксистсько-ленінських цитат, усунення опійних оцінок релігії, застерігаємо від видруку навчальних релігієзнавчих праць за тією ж схемою тем, яку мали книги із наукового атеїзму. Автори з Чернівців уникають цього. Водночас вони продемонстрували добре знання існуючої – вітчизняної і зарубіжної - наукової літератури з релігієзнавства, творчо використали теоретичні здобутки української академічної науки, практичні досягнення своїх попередників, самостійно склали тести і теми рефератів, що свідчить про їх високий теоретико-методологічний рівень і практично-викладацький досвід.

До написання підручників з релігієзнавства часто вдаються такі викладачі релігієзнавчих курсів, які особисто навіть не зустрічалися безпосередньо із носіями різних конфесій, пізнають сучасне буття

конфесій частіше на основі читання того, що пишуть про них поверхово обізнані з релігійною ситуацією журналісти. Це ми не можемо сказати про чернівецьких авторів підручної літератури, бо ж вони мають постійні зв'язки з різними конфесіями, наявними на Буковині, прилучають їх носіїв не лише до різноманіття заходів, а й навіть до навчання на філософсько-теологічному факультеті університету.

Це давало і дає підставу нам не тільки рекомендувати до видруку рукописи, написані тернопільськими і чернівецькими науковцями-викладачами, а й порушувати питання про надання їм грифу Міністерства освіти і науки України, рекомендувати як базові для викладання релігієзнавства по всіх вишах України.

*Доктори філософських наук,
професори А. Колодний та Л. Филипович*